

Nr 47.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående försäljning av vissa Varbergs f. d. fästning tillhörande områden; given Stockholms slott den 26 februari 1915.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

att följande, till Varbergs f. d. fästning hörande områden, nämligen fästningens strandområde om 17,165 kvadratmeter, den intill fästningens östra och norra yttermurar belägna vallgraven om 22,110 kvadratmeter, f. d. Fångkyrkogården om 1,568 kvadratmeter, vederlagsjorden för Zvingeln om 7,100 kvadratmeter och s. k. Gamlebykyrkogården om 3,275 kvadratmeter, vilka områden å statsrådsprotokollet bifogad karta utmärkts med litt. A, B, C, D och E, må på de uti statsrådsprotokollet angivna, av föredragande departementschefen tillstyrkta villkor försäljas till Varbergs stad mot en köpeskilling av 28,067 kronor 50 öre.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

B. B. E. Mörcke.

*Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
26 februari 1915.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Mörcke, anförde härefter:

»Uti en till arméförvaltningens fortifikationsdepartement ställd skrivelse hava stadsfullmäktige i Varberg anhållit att få inköpa vissa Varbergs f. d. fästning tillhörande områden, nämligen Strandområdet, Vallgraven och f. d. Fångkyrkogården, ävensom, därest från statens sida så påfordrades, två andra inom Varbergs stads gränser belägna, fästningen tillhöriga områden, nämligen den s. k. Gamlebykyrkogården och den s. k. vederlagsjorden för Zvingeln.

Av ifrågavarande områden gränsa Strandområdet och Vallgraven omedelbart intill själva fästningen. De övriga bilda enklaver inom Varbergs stads ägor.

Å en av extra lantmätaren E. O. Janson år 1913 upprättad karta, som torde få bifogas statsrådsprotokollet för denna dag, äro ifrågasvarande områden betecknade, Strandområdet med litt. A, Vallgraven med litt. B, Fångkyrkogården med litt. C, vederlagsjorden för Zvingeln med litt. D och Gamlebykyrkogården med litt. E. Enligt en å kartan tecknad beskrivning innehåller Strandområdet 17,165 kvadratmeter, Vallgraven 22,110 kvadratmeter, Fångkyrkogården 1,568 kvadratmeter, vederlagsjorden för Zvingeln 7,100 kvadratmeter och Gamlebykyrkogården 3,275 kvadratmeter.

Uti sin berörda framställning hava stadsfullmäktige framhållit, att ifrågasvarande områden, vilka under många år icke i väsentlig mån tagits i anspråk för något statens ändamål, under årens lopp kommit att te sig skäligen ovärdade. På senare åren hade visserligen genom stadens försorg sådana delar av områdena, som gränsade intill stadens parker och promenader, blivit ordnade. Sålunda hade resterna av den gamla Fångkyrkogården delvis förvandlats till en synnerligen välvårdad och prydlig del av Societetsparken. Vidare hade nedanför fästningen längs stranden framdragits en präktig, delvis i havet uppmurad strandpromenad, vilken i vårt land sökte sitt motstycke. Trots de sålunda vidtagna anordningarna återstode dock mycket att planera. För att emellertid staden skulle kunna nedlägga mera arbete och kostnader härå, fordrades, att staden sattes i tillfälle att med äganderätt förvärva nämnda områden. Staden vore villig betala för varje kvadratmeter ett pris av 60 öre för Vallgraven, 20 öre för Strandområdet, 4 kronor 50 öre för Fångkyrkogården, 1 krona 10 öre för Gamlebykyrkogården och 10 öre för vederlagsjorden för Zvingeln, under villkor, att köpeskillingen finge erläggas med en femtedel årligen med början året efter det, då slutliga överlåtelsehandlingar utväxlats, och användas i sin helhet att under den löpande femårsperioden utöka statens anslag för restaurering av fästningens yttermurar. I övrigt skulle såsom villkor stadgas, att kronan, som icke skulle vara berättigad till ränta å ogulden del av köpeskillingen, förbehölles rätt till nödig väg och plats å områdena för utförande av de årligen återkommande restaureringsarbetena å fästningens murar ävensom att till dessa arbeten utspränga å områdena befintlig sten, dock icke i klippan väster om Strandvägen nedanför fästningen och å övriga platser ej till större djup än till planet för kringliggande markyta, att, därest från de å området mellan fästningen och strandpromenaden befintliga berg icke skulle kunna erhållas tillräcklig myckenhet sten för beklädandet av fästningens yttermurar, för detta ändamål erforderlig sten finge tagas å vederlags-

Stadsfullmäktiges framställning.

jorden för Zvingeln eller å annan av staden anvisad lämplig plats, samt att staden skulle förbinda sig att ej bebygga vallgravområdet utan ordna och underhålla detsamma som park samt därvid så förfara, att dess ursprungliga karaktär ej komme att utplånas.

Den av staden erbjudna köpeskillingen utgör således för:

Strandområdet	kronor	3,433: —
Vallgraven	»	13,266: —
Fångkyrkogården	»	7,056: —
Vederlagsjorden för Zvingeln	»	710: —
Gåmlebykyrkogården	»	3,602: 50

eller tillhopa kronor 28,067: 50

Chefen för
tredje armé-
fördelningen.

Chefen för tredje arméfördelningen har i anledning av stadsfullmäktiges framställning anfört i huvudsak följande:

Fästningens strandområde, vilket från början varit av ringare omfattning, hade under tidernas lopp utökats genom att havet sjunkit undan. Å området hade staden med vederbörligt tillstånd under de senare åren anlagt en strandväg utefter fästningens västra sida. Någon arrendeavgift härför betalades icke. Av enskild person, som erhållit tillstånd att vid stranden hämta havstång, betalades härför en årlig avgift av 125 kronor.

Den intill fästningens östra och norra yttermurar belägna Vallgraven utgjordes på östra sidan till största delen av sank ängsmark, som stundom delvis stode under vatten. Området hade under senare år så till vida lämnat staten inkomst, att grässkörden därstädes tillika med grässkörden å fästningsvallarna varit utarrenderad för sammanlagt 130 kronor, varav 80 kronors inkomst borde beräknas av fästningsvallarna och 50 kronor av fästningsgraven.

F. d. Fångkyrkogården, vilken till större delen upptoges av lämningar av grunden till den gamla, »Varberg på platserna» tillhörande kyrkan, vore belägen inom Societetsparken, av vilken den numera utgjorde en del. Någon arrendeavgift för området betalades för närvarande icke.

Vederlagsjorden för Zvingeln vore belägen strax sydost om fästningen och utgjorde en del av de där belägna stenbrotten. Området vore för närvarande mot 200 kronor för år utarrenderat till Granitaktiebolaget C. A. Kullgrens änka medelst kontrakt för ett år i sänder och med sex månaders uppsägning.

Den s. k. Gamlebykyrkogården vore belägen i stadens norra utkant invid Lindhofsvägen. Området, som till stor del upptoges av lämningar av grunden till Gamlebyns forna kyrka, vore numera införlivat med den Himble härads tingshus omgivande park- och trädgårdsanläggningen. Någon arrendeavgift för området erlades icke.

Då kronan för närvarande icke hade, ej heller framdeles kunde få något som helst behov av de båda kyrkogårdarna, ansåge arméfördelningschefen, att det med hänsyn till önsklig reda och ordning i ägo-förhållandena skulle vara till uteslutande fördel om staden finge inlösa dessa båda områden. Detsamma kunde också sägas om vederlagsjorden och Strandområdet. Vederlagsjorden, vilken företedde en högst oregelbunden ägofigur, låge på alla sidor omgiven av stadens mark och utgjordes huvudsakligast av en stor i det omgivande bergpartiet utsprängd grop, varest enligt från arrendatorn inhämtad upplysning tillgången på sten numera vore synnerligen knapp. Den inkomst, som kronan för närvarande hade av detta område, torde således inom få år ej vidare vara att påräkna. Strandområdet upptoges för närvarande till en stor del av den genom stadens försorg anlagda standpromenaden. Då denna vore att hänföra till allmän väg eller gata, och således, även om marken fränhändes staten, stode fästningen öppen till fritt begagnande, syntes en försäljning av detta område jämväl vara till fördel.

I fråga om Vallgravens försäljning syntes däremot f. d. fästningens blivande användning hava en viss betydelse. Under de senare åren, då vissa av tredje arméfördelningens rekryt- och underbefälskolor varit förlagda till Varbergs fästning, hade nämligen ifrågavarande fästningsgrav, huvudsakligast den norra mellan infartsvägen och Smedjebastionen belägna graven ävensom tidvis, d. v. s. då vatten i graven icke lagt hinder i vägen härför, jämväl den sydligaste delen av graven på östra sidan, kunnat tagas i anspråk för vissa övningar i exercis och skjututbildning. Vad tredje arméfördelningen vidkomme, syntes emellertid något framtida behov av Varberg såsom förläggningssort för militära skolor icke vidare behöva ifrågakomma. Därest likväl framdeles militär skolkommendering av längre varaktighet komme att bliva förlagd till fästningen, kunde Vallgraven möjligen bliva till nytta för de militära övningarna. Arméfördelningschefen ville dock icke påyrka gravens bibehållande i kronans ägo såsom någon nödvändighet för detta fall. Skulle åter fästningen blott komma att tagas i anspråk för tillfälliga kommenderingar eller komma att användas för annat icke militärt ändamål eller blott kvarstå såsom ett historiskt minnesmärke, funno arméfördelningschefen något hinder icke möta för jämväl Vallgravens för-

säljning, detta så mycket mindre som dels den av staden erbjudna lösesumman skulle komma fästningsmurarna och dessas framtida bestånd till godo, dels ock graven skulle komma att ordnas såsom en fästningen som minnesmärke värdig miljö.

Enligt av arméfördelningschefen föranstaltad utredning motsvarade de av stadsfullmäktige erbjudna priserna för de båda kyrkogårdarna de högsta belopp, som under senare år betalats för tomter i de respektive områdenas omedelbara närhet. Även de för övriga områden erbjudna priserna syntes vara väl avvägda och antagliga.

Vad beträffade stadsfullmäktiges villkor rörande köpeskillings användande för restaureringsarbeten å fästningens yttermurar, ansåge arméfördelningschefen detsamma böra antagas. Restaureringsarbetet hade pågått i sju år och hade härtill anvisats 5,000 kronor om året. Då kostnaden för återstående arbete kunde beräknas till 80,000 kronor, kunde köpeskillingen betecknas såsom ett synnerligen välkommet bidrag, icke minst ur den synpunkten, att restaureringsarbetet därigenom kunde påskyndas. Dessutom skulle en indirekt besparing komma statsverket till godo, enär å-priset för kvadratmeter restaurerad muryta kunde, enligt vad vederbörande entreprenör meddelat, sättas något lägre vid restaurering av en större muryta på en gång än av en mindre.

Chefen för
första armé-
fördelningen.

Chefen för första arméfördelningen har tillstyrkt försäljningen av de båda kyrkogårdsområdena och vederlagsjorden för Zvingeln men förklarar sig anse, att kronan för närvarande ej borde avhända sig Strandområdet och Vallgraven utan endast mot lämplig avgift överlämna dem till Varbergs stad med nyttjanderätt, så att kronan, om framdeles behov av dessa områden för lantförsvaret yppade sig, skulle kunna efter vederbörlig uppsägning åter disponera desamma.

Arméförvalt-
ningens
fortifikations-
departement.

Med underdånig skrivelse den 3 oktober 1914 har arméförvaltningens fortifikationsdepartement överlämnat samtliga till ärendet hörande handlingar samt därvid anført, att då såväl de båda f. d. kyrkogårdarna som vederlagsjorden för Zvingeln hade ett sådant läge, att de icke vidare kunde vara till någon omedelbar nytta för försvaret, det enligt departementets åsikt ej kunde vara annat än fördelaktigt för kronan att beträffande ifrågavarande tre områden antaga det föreliggande anbudet från staden, vilken otvivelaktigt vore den enda spekulant å desamma, som kunde förväntas.

Vad chefen för första arméfördelningen anført till stöd för Strandområdets bibehållande i kronans ägo, funne fortifikationsdepartementet

vara av desto mindre betydelse, som området, då detsamma utgjordes endast av väg och strand, skulle kunna, då så erfordrades, obehindrat användas för militärövningar, även om äganderätten därtill vore stadens.

Mot försäljning av det område, som omfattade den forna fästningsgraven, kunde däremot mera vägande skäl anföras, om nämligen trupper fortfarande komme att förläggas till fästningen. I anledning av vad arméfördelningscheferna var för sig i detta hänseende anført, hade fortifikationsdepartementet förelagt stadsfullmäktige fråga därom, huruvida staden såsom villkor för det ifrågasatta markförvärvet ville förbinda sig att, därest för militärkommendering till Varberg eller för landstormens räkning behov av plats för exercis eller s. k. kammarkjutningsövningar skulle uppkomma, kostnadsfritt för kronan tillhandahålla för sådana övningar lämpligt, inom mindre än 2 kilometer från fästningen beläget område av minst 225 ars ytinnehåll eller ungefär samma omfattning som vallgravsområdet. Efter beslut den 27 november 1913 hade stadsfullmäktige avgivit den äskade förbindelsen med tillkännagivande, att erforderlig plats för de omförmälda övningarna skulle av staden ställas till disposition antingen å ett för närvarande såsom idrottsplats upplåtet område eller annorstädes å stadens mark inom det angivna avståndet från fästningen. Departementet hade vidtagit denna åtgärd därför, att fästningen med sin numera förnämsta uppgift att vara ett vackert historiskt minnesmärke även borde hava vackra omgivningar, vilka, på samma gång som de väl vårdades, borde i den mån, de tillhört fästningen, bibehålla sin härav föranledda karaktär. I sådant syfte hade ock på departementets tillskyndan staden, som avsåge att ordna området såsom park med anslutning till dess nuvarande badhuspark, utfäst sig att varken bebygga området eller utplåna dess ännu kvarvarande karaktär av fästningsgrav.

Fortifikationsdepartementet, som, på grund av vad ovan anförts, ansåge hinder ej förefinnas för försäljning av samtliga ifrågavarande områden, funne ock de av staden erbjudna pris så tilltagna, att de borde av kronan desto hellre antagas, som utsikt näppeligen kunde förefinnas att från annan erhålla högre pris. Uppenbart vore, att staden avgivit sitt anbud i syfte att genom erhållandet av ifrågavarande, i närheten av stadens badhus belägna områden och deras anordnande på angivet sätt skaffa staden ett uppsving såsom badort. I överensstämmelse härmed hade staden velat försäkra sig därom, att den gamla fästningen, vars tillvaro otvivelaktigt gäve staden ett företräde framför åtskilliga andra konkurrerande badorter å västkusten, komme att bibehållas i vårdat skick. Då det från det allmännas synpunkt måste vara önskvärt, att fästningen underhölles såsom ett historiskt minnesmärke,

och då fästningen allt fortfarande skulle av fortifikationsdepartementet nödtorftigt underhållas, syntes stadens och statens önskningsar i verkligheten sammanfalla. För fästningsmurarnas underhåll hade under senaste åren använts omkring 5,000 kronor årligen, men ännu återstode, såsom chefen för tredje arméfördelningen framhållit, underhållsarbeten, betingande större kostnad än den köpeskilling, staden bjudit för områdena i fråga, även om den av arméfördelningschefen härför såsom behöfelig angivna summan, 80,000 kronor, torde kunna ej oväsentligt nedbringas; och som det ej under annat förhållande, än att fästningen skulle få helt förfalla, kunde antagas, att underhållsarbetet skulle kräva mindre kostnad än köpesumman, ansåge sig fortifikationsdepartementet böra tillstyrka jämväl de av staden angivna villkor i avseende å sättet för köpeskillingens gäldande.

Fortifikationsdepartementet hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte, efter riksdagens hörande, medgiva,

att ifrågavarande, inom Varbergs stad belägna, kronan tillhöriga fem områden finge till staden försäljas mot en köpeskilling av 28,067 kronor 50 öre och villkor i övrigt,

att köpeskillingen erlades med en femtedel årligen under åren 1916—1920 med skyldighet för kronan att använda densamma för underhåll av fästningsmurarna,

att kronan förbehölles rätt till väg och plats å områdena för underhållsarbetets utförande ävensom till stentäkt därför, dock icke i klippan väster om strandvägen nedanför fästningen och å övriga delar av områdena ej å större djup än planet för kringliggande markyta,

att, därest tillräcklig mängd sten för beklädandet av fästningens yttermurar ej kunde erhållas från de försålda områdena, kronan skulle äga avhämta därför erforderlig sten å annan av staden anvisad lämplig plats,

att staden förbunde sig att ej bebygga vallgravsområdet utan ordna och underhålla detsamma såsom park med iakttagande därav, att dess nuvarande karaktär ej utplånades, samt

att staden förbunde sig att för övningar av möjligen till Varberg förlagd militär kostnadsfritt tillhandahålla det staden tillhöriga, nu till idrottsplats upplåtna området eller annorstädes å stadens mark inom mindre än 2 kilometer från fästningen beläget område till en omfattning av minst 225 ar.

Med anledning därav att kronohäktet i Varberg är beläget inom fästningen, har yttrande i ärendet infordrats från fängvårdsstyrelsen,

och har styrelsen uti den 20 februari 1915 avgivet utlåtande meddelat, att styrelsen icke hade annat att i ärendet erinra, än att fångvården, som för kronohäktet hade avloppsledning dragen genom den till försäljning åt staden ifrågasatta mark, syntes böra vid försäljningen förbehållas rätt till dylik och andra för häktet nödiga ledningar i samma mark.

Av den i ärendet förebragta utredningen framgår, att lantförsvaret under de senare åren icke i mera avsevärd mån haft användning för ifrågasvarande områden. För närvarande äro de ej alls av kronan använda. Vid sådant förhållande och då staden förbundet sig att i händelse av en framtida förläggning av militär till fästningen kostnadsfritt upplåta för exercis och kammarskjutning erforderligt, lämpligt beläget område, har jag icke något att erinra mot, att områdena till staden försäljas.

Departements-
chefen.

Mot den av staden erbjudna köpeskillingen har jag icke heller något att erinra. Enligt vad utredningen giver vid handen, torde den samma motsvara områdenas värde, och någon utsikt att erhålla ett högre pris torde icke förefinnas.

Vad de uppställda köpevillkoren i övrigt angår, äro dessa avfattade i syfte att behörigen tillgodose båda parternas intressen. På samma gång som staten erbjudes garanti för att fästningens omgivningar för framtiden komma att framstå i ett fästningen värdigt skick, har staden å sin sida genom att påfordra köpeskillingens användande för fästningsmurarnas underhåll velat försäkra sig om ett skyndsammare utförande av de å fästningen pågående restaureringsarbetena. Med hänsyn till de rätt så avsevärda kostnader, dessa arbeten komma att ytterligare medföra, synes mig uppslaget att för desammas fullföljande använda den för områdena inflytande köpeskillingen vara lyckligt funnet.

Jag finner mig därför böra tillstyrka köpets avslutande på de av staden föreslagna villkoren, sådana de, med visst tillägg formulerats av fortifikationsdepartementet. I enlighet med vad fångvårdsstyrelsen hemställt, bör därjämte förbehåll stadgas om rätt för fångvården att i den till försäljning åt staden ifrågasatta marken framdraga avlopps- och andra för kronohäktet erforderliga ledningar.

På grund av vad sålunda anförts, får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att följande, till Varbergs f. d. fästning hörande områden, nämligen fästningens strandområde om 17,165 kvadratmeter, den intill fästningens östra och norra yttermurar belägna vallgraven om 22,110 kvadratmeter, f. d. Fångkyrkogården om 1,568 kvadratmeter, veder-

lagsjorden för Zvingeln om 7,100 kvadratmeter och s. k. Gamleby-
kyrkogården om 3,275 kvadratmeter, vilka områden å bifogade karta
utmärkts med litt. A, B, C, D och E, må på ovannämnda, av mig till-
styrkta villkor försäljas till Varbergs stad mot en köpeskilling av 28,067
kronor 50 öre.»

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter bi-
trädde hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna
bifall; och skulle till riksdagen avlåtas proposition av
den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gunnar Åkerman.

Karta
 öfver jordområden,
 föreslagna att förvärfvas af
 Varbergs Stad från
 Varbergs Fästning tillhöriga jordar
 inom
 Varbergs Stad

i Hallands Län;
 Upprättad år

1913 af

H. J. Jansson
Landsmätare.

— Beskrifning. —

Enligt af undertecknad verställd uppmätning
 och uträkning innehålla vidstående jordområden:

- Lill A, fästningens strandområde 17,165, 1/2 km²
 - B, den intill fästningens östra och
 norra yllermurar belägna vallgräfsren: 22,110, ...
 - C, f. d. fängkyrkogården: 1,568, ...
 - D, vederlagsjorden för Zvingeln 7,100, ...
 - E, s. k. Gamlebykyrkogården: 3,275, ...
- Summa: 51,218, 1/2 km²**

betygar, Sköfde den 4 December 1913

H. J. Jansson
Landsmätare.

